

HUDUDLARDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

*Axunova Ma'rifat Xakimovna -
Farg'ona politexnika instituti
"Iqtisodiyot" kafedrasida katta o'qituvchisi*

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotni rivojlantirish, aholi bandligi va daromadlarini oshirishda muhim omildir. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yildan - yilga rivojlanib bormoqda. "Jahon bankining ma'ruzasida O'zbekiston keyingi yillarda tadbirkorlik faoliyati uchun ishbilarmonlik muhitini yaxshilash sohasida eng yaxshi natijalarga erishgan dunyodagi o'nta davlat qatoridan joy olgani qayd etilgan.

Xususan, respublika hududlarida tadbirkorlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, turli imtiyoz va yangiliklar berilayotganligi tufayli ular ichki bozorni iqtisodiyotning o'zgaruvchan talablariga mos mahsulotlar bilan to'ldirayotganligi mazkur sohani yanada kengaytirishni rag'batlantirishga yaratilgan imkoniyatlar evaziga bo'lganligini takidlash joiz.

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish, shuningdek, inklyuziv va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish orqali kambag'allikni ikki barobarga qisqartirish, iqtisodiyotda raqobatni ta'minlash, tadbirkorlik subyektlariga teng sharoitlar yaratish, bozor munosabatlariga to'laqonli o'tishni jadallashtirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, xususiy investitsiyalar hajmini keskin oshirish hamda biznes doiralarning ishonchini yanada mustahkamlash bugungi iqtisodiyot oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir.

Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish asosida bir qator ijtimoiy-iqtisodiy vazifalar hal etilishi nazarda tutiladi:

Birinchidan, jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik biznes ichki bozorni zarur tovar va xizmatlar bilan to'ldiradigan, iqtisodiyotning tarkibiy negizini belgilab beradigan eng muhim sektor hisoblanadi;

Ikkinchidan, aynan kichik biznes o'zining harakatchanligi, kam sarmoya talab qilishi hisobidan ishlab chiqarishni yengilroq va tez modernizatsiya qilish, ishlab chiqarilayotgan mahsulot turlarini yangilash imkoniyatiga ega ekani va shu tariqa bozor konyunkturasining o'zgaruvchan talablariga yaxshi moslasha olishi bilan e'tiborlidir;

Uchinchidan, kichik biznes va tadbirkorlik o'sishi bilan mamlakat tayanchi va suyanchi bo'lgan mulkdorlar o'rta sinfini shakllan-tirish vazifasi bevosita hal etiladi. Umuman aytganda, kichik biznes va tadbirkorlik bugungi kunda aholi bandligini ta'minlaydigan va uning asosiy daromad manbayi bo'lgan muhim bo'g'in hisoblanmoqda.

Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish" borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi farmoni e'lon qilindi. Shuningdek, davlatimiz rahbarining 2021 yil 3 dekabrda "Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari to'g'risida" PF-29-son [1] va 2021 yil 11 avgustda "Kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam ko'rsatish hamda kambag'allik bilan kurashish ko'lamini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-6277-son [2] farmonlari hamda 2021 yil 3 dekabrda "Mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish masalalari bo'yicha hokim yordamchilari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-31-son qarori [3] bugungi kun talabidan kelib chiqib qabul qilingan yana bir muhim huquqiy asosdir.

Tadbirkorlik faoliyatini davlat ro'yhatidan o'tkazish, ruhsatnomalar olish va boshqa xizmatlar tartibi soddalashtirildi. Barcha joylarda tadbirkorlar murojaatlarini qabul qilib, uni

hal etishga ko'maklashadigan bosh vazir qabulxonalari tashkil etildi. Bu yaratilayotgan qulayliklar o'z samarasini bermoqda.

Kichik biznes mamlakatimiz yalpi ichki maxsulotining 60 foizini, qishloq ho'jaligi mahsulotining 98 foizini taminlamoqda. Ko'p viloyatlarda eksportning 70-90 foizi aynan kichik biznesga to'g'ri keladi. 2022-yil ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik subyektlari tarkibida mas'uliyati cheklangan jamiyatlar 54,2 foizni, fermer xo'jaliklari 18,1 foizni, boshqa shakldagi subyektlar ulushi 1,1 foizni tashkil etgan.

Davlatimiz rahbarining 2018 yil 11 sentyabrdagi "Hududlarda tadbirkorlik tashabbuslari va loyihalarini jadal amalga oshirishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bu boradagi islohotlarning navbatdagi bosqichi, mantiqiy davomi bo'ldi. O'zbekistonda 2022-yil yakunlari bo'yicha har 1 000 kishiga to'g'ri keladigan tadbirkorlik soni o'rtacha 15 nafarni tashkil etgan.

Bu ko'rsatsich Toshkent shahrida 36,8 nafarni, Navoiy viloyatida 21,9 nafarni, Sirdaryo viloyatida 18,1 nafarni, Surxondaryo viloyatida 10,3 nafarni, Qashqadaryo viloyatida 10,6 nafarni, Namangan viloyatida 11,4 nafarni tashkil etgan. 2022-yil yakuniga kelib, kichik va xususiy tadbirkorlikning YaIMdagi ulushi 54,9 foizga, qurilishda 72,4 foizga yetti. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoev qayd qilib o'tganidek: **"Kelgusi yildan, tuman va shaharlar mavjud sharoiti, salohiyati va imkoniyatlaridan kelib chiqib, 5 ta toifaga ajratiladi.** Jumladan, tadbirkorlik uchun:

- har tomonlama rivojlangan 26 ta tuman 1-toifaga;
- infratuzilmasi yaxshi bo'lgan 46 ta tuman 2-toifaga;
- sharoiti nisbatan qoniqarli bo'lgan 76 ta tuman 3-toifaga;
- jozibadorligi yetarli bo'lmagan 40 ta tuman 4-toifaga;
- sharoiti og'ir bo'lgan 20 ta tuman 5-toifaga to'g'ri keladi. "Endi, toifaga qarab, tumanlarning iqtisodiy rivojlanishini belgilaymiz. [1].

Xulosa va takliflar: 2023 yildan boshlab O'zbekistondagi biznes muhiti ko'rsatkichlari to'g'risidagi ma'lumotlar "Trading Economics" axborot portalida e'lon qilinmoqda.

Ushbu xalqaro iqtisodiy statistika onlayn portalida dunyoning 196 ta mamlakati iqtisodiy ko'rsatkichlariga baho beriladigan Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi (ITIM) bo'lib, olib borilgan tadqiqotlar asosida O'zbekistonning biznes muhiti indeksi e'lon qilindi va yil boshida mamlakatdagi biznes muhitining holati ijobiy, deb baholandi. Shu bilan birga, xududlarda mahalliy xom ashyoni qayta ishlashga va tayyor raqobatga bardoshli mahsulot ishlab chiqarishga yo'naltirilgan oziq-ovqat sanoatini qayta ishlash tarmoqlarining ko'p mehnat talab qiladigan sohalarni jadal rivojlantirish aholining bandligini oshirishda hamda hunarmandchilikni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlash tarmog'ini rivojlantirish bu sohada katta imkoniyatlar yaratadi. Xududlarning quylay iqlim sharoiti meva, sabzavot va poliz ekinlarini katta miqdorda va keng assortimentda yetishtirish imkonini beradi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining ravnaqi va samarali faoliyati davomiyligini ta'minlab berilishi uchun quyidagi tavsivaviy chora-tadbirlarni amalga tadbir etish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz:

- xududlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini soddalashtirilgan moliyalash institutlari tashkil etish va rivojlantirish;
- ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiy etmagan hududlar uchun soliq imtiyozlari qo'llanilgan maxsus infrastrukturani rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish;
- ijtimoiy ahamiyati yuqori bo'lgan sohalarda faoliyat yuritayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlari faoliyatini qo'llab quvvatlash maqsadida davlat buyurtmalarini bajarishga jalb etish, pudrat ishlariga ishtirokini kengaytirish;
- tadbirkorlik sohasida faoliyat olib boruvchilar uchun biznes-maktablar tarmog'ini kengaytirish;

→ yangi tadbirkorlik sub'yektlari uchun xomashyo, asbob-uskuna va texnologiyalardan tanlov asosida foydalana olish imkoniyatlarini yuzaga keltirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoev SH.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi - Toshkent. // Xalq so'zi, 2022 yil 20 dekabr.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi PF-101-son farmoni. 2022-yil 8-aprel.

3. M.A.Mamatov. Iqtisodiy o'sish. O'quv qo'llanma. - T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2021-384 b.

4. Akhunova M. K. THE ROLE OF INNOVATION IN THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN // Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali. – 2023. – T. 3. – №. 1. – S. 11-20.

5. Xarakatlar strategiyasi: dastlabki yil yakuni "Taraqqiyot strategiyasi" markazi ma'lumotlari.

МАМЛАКАТ ХУДУДЛАРДА УЛГУРЖИ САВДОНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЛОГИСТИКА САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ

**Бозоров Ильёс Исомиддинович -
ТДИУ "Иқтисодиёт"
кафедраси катта ўқитувчиси**

Мамлакатимизда иқтисодиётни модернизациялаш ва диверсификация қилиш шароитида хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини, биринчи навбатда савдо хизматларини кўрсатувчилар ва истеъмолчилар ўртасидаги муносабатларни эркин рақобат остида йўлга қўйиш бугунги куннинг бугунги долзарб муаммоси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам кейинги йилларда улгуржи савдо хизматини кўрсатувчи корхоналар учун ўз фаолиятида маркетинг тамойилларига амал қилган ҳолда истеъмол товарларига талабни ўрганиш ва бозорда ўз ўрнини топиш, бозорни эгаллаш каби масалаларга эътибор бериши жуда муҳим бўлиб бормоқда.

Улгуржи савдо тушунчасини машхур маркетинг Ф.Котлер қўйидагича таърифлайди: "Улгуржи савдо бу шундай сотиш, бунда профессионал фойдаланиш мақсадида сотиб олувчиларга товарлар ёки хизматларни сотиш бўйича ҳар қандай фаолиятни ўз ичига олади"[1]. Улгуржи савдо фақат ишлаб чиқариш ва истеъмол бозори ўртасидаги тайёр маҳсулот тақсимоидан иборат. Ишлаб чиқаришни ташкил этиш учун таъминот бўғинидан хомашё, яримтайёр маҳсулотлар, эҳтиёт қисмларни ишлаб чиқариш ҳудудига етказиб бериш, ишлаб чиқариш ҳудудидан эса тайёр маҳсулотларни истеъмол бозорларига тақсимлашни ҳам таъминлайди. Бу улгуржи савдонинг кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш жараёнидаги асосий бўғин эканлигини исботлайди [2]. Улгуржи савдони ривожлантириш мамлакатнинг экспорт салоҳияти билан бевосита боғлиқ бўлиб, Ўзбекистонда экспорт салоҳиятидан самарали фойдаланиш ва уни кенгайтиришда экспортчи корхоналарнинг мақсад ва вазифаларини аниқ белгилаш, уларни амалга ошириш йўналишларидан келиб чиққан ҳолда экспорт стратегиясини шакллантириш корхоналарни ҳозирги пайтда кучли рақобат шароитида ўз ўрни ва мавқени тўғри белгилаб олишига ёрдам беради. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида мамлакатимизнинг экспортга мўлжалланган маҳсулотларни юқори даражада маҳаллийлаштиришга йўналтирилган иқтисодиётнинг истиқболли соҳаларини ривожлантириш дастурини амалга ошириш кўзда тутилган [3].